

travelbook

Mazowsze

travelbook

Bezdroża

ERGO
HESTIA®

Autorzy przewodnika: Malwina i Artur Flaczyński

Redaktor prowadzący: Paweł Sondej

Redakcja: Aurelia Hołubowska, Paulina Sweet

Korekta: Iwona Szopa

Opieka techniczna: Katarzyna Leja

Skład: Iwona Baturó

Opracowanie kartograficzne: Magdalena Krocak

Źródło pochodzenia danych kartograficznych: OpenStreetMap.org

Okładka: materiały graficzne na okładce zostały wykorzystane za zgodą stock.adobe.com

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji. Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autor oraz wydawca dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autor oraz wydawca nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Helion S.A.

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <https://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<https://bezdroza.pl/user/opinie/bemtr1>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzję.

Wydanie I

ISBN: 978-83-8322-021-5

Copyright © Helion S.A., 2023

Kup książkę

Poleć książkę

Oceń książkę

Księgarnia
internetowa

Lubię to!
Nasza społeczność

travelbook

Mazowsze

Bezdroza

Spis treści

Atrakcje Mazowsza 6

Informacje praktyczne 11

- Dojazd 12
- Noclegi 12
- Wyżywienie 13
- Aktywny wypoczynek 13

Informacje krajoznawcze 15

- Krajoznawcze ABC 16
  - Ukształtowanie powierzchni 16
  - Klimat 16
  - Flora 17
  - Fauna 18
  - Ochrona przyrody 19
  - Mieszkańcy 20
- Dzieje regionu 21
- Wydarzenia kulturalne 24

Warszawa 31

- Stare Miasto 32
- Na lewym brzegu Wisły 38
- Trakt Królewski 42
- Praska strona Wisły 48
- > **Niezwykłe muzea Warszawy 52**

Wokół Warszawy 57

- Twierdza Modlin 59
  - Park Dolina Wkrę w Pomiechówku 61
  - Lasy Pomiechowskie 61
  - Forty Twierdzy Modlin 61
  - Spytawy Wkrą 62
  - Jabłonna 63

Jezioro Żegrzyńskie 64

- Radzymin 65
- Sulejówek 66
- Otwock 67

Mazowiecki Park Krajobrazowy 68

- Otwock Wielki 70

Góra Kalwaria 71

- Czersk 72

Konstancin-Jeziorna 73

- Chojnowski Park Krajobrazowy 75
- Zalesie Górne 76
- Rezerwat Stawy Raszyńskie 78
- Pruszków 78
- Brwinów 79

- Otrębusy 79
- Podkowa Leśna 80
- Milanówek 81
- Kampinoski Park Narodowy 83**
  - Julinek 87
  - Sochaczew 87
  - Niepokalanów 88
  - Żelazowa Wola 89
  - Brochów 89

Ziemia płocka 91

- Płock 93**
  - Brudzeński Park Krajobrazowy 100
  - Murzynowo 100
  - Rokicie 101
  - Stupno 101
- Sierpc 102**
  - Jeziora Urszulewskie i Szczutowskie 103
  - Mochowo 104
  - Drobin 104
  - Biezuń 104
  - Górznięsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy 105

Pojezierze Gostynińskie 106

- Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy 106
- Gostynin 107
- Łąck 108
- Wiączemin Polski 108
- Troszyn Polski i Dobrzyków 109
- Sanniki 109

Wyszogród 110

- Czerwińsk nad Wisłą 111

Północne Mazowsze 113

- Ciechanów 115**
  - Opinogóra Górna 118
  - Gołotczyzna 119
  - Grudusk 120
- Mława 121**
  - Pozycja mławska 122
  - Działdowo 122
- Przasnysz 123**
  - Rostkowo 125
  - Chojnowo 125
  - Aeroklub Przasnysz 126
  - Krasne 126

Kurpie Zielone 129

Ostrołęka 131

- Kadzidło 134
- Wach 135
- Rezerwat Czarnia 135
- Myszyniec 136
- Łyse 136
- Puszcza Zielona 137

Łomża 138

- Piątnica Poduchowna 140
- Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi 140
- Drozdowo 141
- Nowogród 141

Między Narwią a Bugiem 143

Pułtusk 145

- Puszcza Biała 148
- Kamieńczyk 149
- Puszcza Kamieniecka i Nadbużański Park Krajobrazowy 150
- Gwizdały 151
- Treblinka 151
- Ostrów Mazowiecka 152
- Brok 152

Wschodnie Mazowsze 155

Siedlce 157

- Kotuń 160
- Nowa Sucha 160
- Mokobody 160
- Węgrów 161
- Liw 163
- Wyszków 163
- Sokołów Podlaski 164
- Bielany-Wąsy 164
- Patrykozy 165

Nadbużański

Park Krajobrazowy 165

- Korczew 167
- Dąbrowa 167

Drohiczyn 170

Park Krajobrazowy

„Podlaski Przełom Bugu” 173

- Pratulín 173
- Janów Podlaski 175
- Sarnaki 176
- Mińsk Mazowiecki 176
- Kałużyn 177
- Mrozy 177
- Jeruzal 178
- Garwolin i okolice 178
- Mariańskie Porzeczce 179

Ziemia radomska 181

Radom 183

- Wsola 187
- Jedlińsk 187
- Orońsko 188
- Bardzice 188

Warka 189

- Mniszew 192

Kozienice 193

- Kozienicki Park Krajobrazowy 196
- Jedlnia-Letnisko 196
- Zwoleń 197
- Czarnolas 198
- Wysokie Koło 199
- Grójec 199
- Lewiczyn 199

Szydłowiec 200

- Chlewiska 204
- Przysucha 205

Łża 206

- Marcule 209

► Atrakcje Kazimierza Dolnego i okolic 210

Ziemia rawska 215

Rawa Mazowiecka 217

- Boguszyce 219

Tomaszów Mazowiecki 221

- Zalew Sulejowski 225
- Spała 225
- Spalski Park Krajobrazowy 226
- Konewka 226
- Inowódz 227
- Poświętne 228
- Szaniec Hubala 229

Zachodnie Mazowsze 231

Żyrardów 232

- Guzów 236
- Miedniewice 236
- Radziejowice 237
- Mszczonów 238
- Dwórzno 239
- Puszcza Bolimowska 239

Łowicz 241

- Maurzyce 244
- Sromów 245
- Nieborów 246
- Arkadia 247
- Bolimów 248

Indeks 250

Warszawa

Warszawę przeważnie albo się kocha, albo nienawidzi. Oczywiście, każdy ma prawo do własnych odczuć, jednak często niechęć do stolicy wynika z krzywdzących stereotypów. W Warszawie jest wiele pięknych miejsc, warto się zachwycać jej zielenią i zabytkami. Z racji trudnej historii nigdy nie będzie Krakowem czy Toruniem. Pozostanie Warszawą, w której pamiątki przeszłości kontrastują ze szklanymi domami XXI w.

Stare Miasto

Warszawskie Stare Miasto zostało niemal całkiem zniszczone podczas powsta-

nia warszawskiego oraz bezpośrednio po nim. Po wojnie je odbudowano, a w 1980 r. umieszczono na liście światowego dziedzictwa UNESCO.

★ Plac Zamkowy

To ulubione miejsce spotkań turystów i mieszkańców Warszawy, którzy zaplanowali spacer po Starym Mieście. Plac Zamkowy to także miejsce koncertów oraz pokazów ulicznych magików, tancerzy i grajków; często zaczynają się tu lub kończą marsze i manifestacje polityczne. W centralnej części placu stoi kolumna Zygmunta z 1644 r. Wzniesiona przez Władysława IV na cześć Zygmunta III

Wazy była pierwszym świeckim pomnikiem w Warszawie.

★ Zamek Królewski

Barokowo-klasycystyczny zamek królewski przez setki lat był siedzibą najważniejszych osób w państwie, najpierw książąt mazowieckich, a od końca XVI w. królów Rzeczypospolitej. Do dziś pełni funkcje reprezentacyjne, dlatego w trakcie uroczystości państwowych część sal wystawowych może być czasowo niedostępna.

W zamku wyznaczono trzy trasy zwiedzania. Najpopularniejsza to **Trasa Królewska**, która obejmuje m.in. apartamenty Wielki i Królewski, galerie Czterech Pór Roku, Wettynów i Królewiczowską oraz Nową Izbę Poselską. **Apartament Wielki** to reprezentacyjne sale, w których odbywały

WAŻNE DATY

IX w. – pierwsza osada na terenach dzisiejszego Lasu Bródnowskiego

ok. 1300 – lokacja miasta na prawie chełmińskim

pocz. XV w. – przeniesienie stolicy Księstwa Mazowieckiego z Czerska do Warszawy

1569 – Warszawa stałym miejscem posiedzeń sejmu Rzeczypospolitej

1573 – powstanie mostu Zygmunta Augusta oraz pierwsza wolna elekcja na polach pod Warszawą

1596 – przeniesienie siedziby królewskiej do Warszawy przez Zygmunta III Wazę

1740 – założenie Collegium Nobilium, pierwszej szkoły wyższej w Warszawie

1765 – powstanie Teatru Narodowego

1831 – bitwy powstańców listopadowych z wojskami rosyjskimi na obrzeżach Warszawy (Olszynka Grochowska, Wawer, Białotęka)

1859–64 – budowa mostu Kierbedzia, pierwszego stalowego mostu na Wiśle

1918 – Warszawa stolicą II Rzeczypospolitej

1939 – wybuch II wojny światowej i bombardowanie miasta

1943 – powstanie w getcie

1944 – wybuch i klęska powstania warszawskiego

1945 – koniec II wojny światowej – zniszczeniu uległo ok. 84% zabudowy miasta (90% przemysłowej, 72% mieszkalnej, 90% zabytkowej); rozpoczęcie odbudowy stolicy

1980 – warszawskie Stare Miasto wpisane na listę światowego dziedzictwa UNESCO

1995 – otwarcie pierwszej w Polsce linii metra

▼ Plac Zamkowy z Zamkiem Królewskim

się posiedzenia Rady Nieustającej (króla, 18 posłów i 18 senatorów), oraz sale Rycerska, Tronowa, Wielka i Pokój Marmurowy. Król mieszkał w **Apartamencie Królewskim**. Wchodziło się do niego przez pokój Canaletta z serią obrazów tego weneckiego artysty przedstawiających Warszawę.

Galeria Arcydzieł to znakomita kolekcja europejskiego malarstwa, rzeźby, zdobnicstwa i militariów historycznych. Największym skarbem tej ekspozycji jest **Galeria Lanckorońskich** z 15 obrazami, które były własnością króla Stanisława Augusta. Najcenniejszymi obiektami z tego zbioru są dwa portrety pędzla Rembrandta van Rijna: *Dziewczyna w ramie obrazu* i *Uczony przy pulpicie*. Wśród dzieł sztuki zdobniczej wyróżnia się szafirowo-brylantowy medalion z wizerunkiem Stanisława Augusta. Kolekcję arcydzieł uzupełnia ekspozycja broni białej i palnej z XVII i XVIII w.

📍 www.zamek-krolewski.pl; tel.: 22 355 51 70; V–IX wt.–nd. 10.00–18.00, X–IV wt.–nd. 10.00–17.00 (pałac Pod Blachą tylko śr., sb., nd.); Trasa Królewska: 50 zł, ulg. 40 zł, do 16 lat 1 zł; Galeria Arcydzieł: 45 zł, ulg. 35 zł, do 16 lat 1 zł; pałac Pod-Blachą: 30 zł, ulg. 20 zł, do 16 lat 1 zł

▼ Brama na ul. Dawnej

CIEKAWOSTKA

Jedyny zamach na króla

Przy wejściu do katedry miał miejsce jedyny w Polsce zamach na życie króla. W 1620 r. szlachcic Michał Piekarski usiłował zamordować węgierskim czekanem króla Zygmunta III Wazę. Monarcha został lekko ranny w plecy i policzek, a zamachowca skazano na tortury i karę śmierci (stąd powiedzenie: **plecieć jak Piekarski na mękach**).

Bazylika archikatedralna św. Jana Chrzciciela

Ulica Świętojańska prowadzi z pl. Zamkowego do bazyliki archikatedralnej św. Jana Chrzciciela (ul. Świętojańska 8). Obecna świątynia jest rekonstrukcją gotyckiej budowli z 1390 r.

Przy katedrze mieści się ciekawe **Muzeum Archidiecezji Warszawskiej** z wystawami czasowymi oraz stałą ekspozycją *Sacrum i profanum*, gdzie można zobaczyć drzeworyty Albrechta Dürera z lat 1498–1511, obrazy Francesca Bassana, Jana Matejki, Stanisława Wyspiańskiego i Jacka Malczewskiego. Najcenniejszą rzeźbą jest tu figura Chrystusa z ruchomymi ramionami, z XV w., wykorzystywana do wielkanocnych obrzędów pasyjnych, a wśród szat wyróżnia się ornat ufundowany przez królową Cecylię Renatę, żonę Władysława IV, która jako pierwsza osoba została koronowana w katedrze św. Jana (1637). Interesująca jest także kolekcja zegarów wolno stojących, kominkowych i kaflowych.

Częścią muzeum są również **krypty**, gdzie znajdują się groby książąt mazowieckich, arcybiskupów warszawskich, a także Stanisława Augusta Poniatowskiego, prezydentów Gabriela Narutowicza i Ignacego Mościckiego,

▲ Rynek Starego Miasta

Henryka Sienkiewicza oraz Ignacego Jana Paderewskiego.

📍 www.maw.art.pl; tel.: 22 621 34 14; muzeum: wt.–pt. 12.00–18.00, sb., nd. 12.00–16.00; krypty: pn.–sb. 10.00–17.00, nd. 15.00–17.00; bilet łączony: 28 zł, ulg. 20 zł

★ Rynek Starego Miasta

Niewielki warszawski rynek nie zmienił się zbytnio od momentu powstania na przełomie XIII i XIV w. Na samym jego środku stoi pomnik **Syrenki**, będący jednocześnie fontanną. Dookoła znajdują się uroczne kamieniczki.

Muzeum Warszawy

W północnej pierzei Rynku Starego Miasta mieści się główna siedziba Muzeum Warszawy, która zajmuje 11 połączonych ze sobą kamienic. Są tam prezentowane zabytki związane z historią miasta. We

CIEKAWOSTKA

Widoki z Gnojeńskiej Góry

Z Rynku Starego Miasta warto na chwilę przejść na taras widokowy na Gnojeńskiej Górze. Najprościej można tam dojść ul. Celną, ale najbardziej malownicza jest trasa od ul. Jezuickiej przez bramę na ul. Dawnej. Drugie efektowne przejście na Starówce to Kamienne Schodki, łączące ul. Krzywe Koło i Rynek z ulicami Brzozową i Bugaj.

wnętrzu kamienic zachowały się pierwotny układ przestrzenny, detale i malowidła, a nawet XVII-wieczne drewniane stropy.

📍 www.muzeumwarszawy.pl; tel.: 22 277 44 02; wt., śr., pt. 9.00–17.00, czw. 9.00–19.00, sb. 11.00–19.00, nd. 11.00–17.00; wystawa stała 20 zł, ulg. 15 zł, stała i czasowa 25 zł, ulg. 18 zł (uczniowie i studenci 5 zł); czw. bezpłatnie.

Niezwykłe muzea Warszawy

Nie sposób opisać wszystkich warszawskich muzeów i ciekawych miejsc w przewodniku poświęconym całemu Mazowszu. Nie można jednak pominąć dwóch ważnych muzeów, które powstały w XXI w., oraz Pałacu Kultury i Nauki.

Pałac Kultury i Nauki

Budowa tego nie do końca chcianego подарunku od ZSRR w stylu realizmu socjalistycznego zakończyła się w 1955 r. Pałac Kultury i Nauki ma 46 kondygnacji, a jego wysokość to 187,68 m bez igłicy i 237 m ze wspornikiem antenowym. Do 2021 r. był najwyższym budynkiem w Polsce (obecnie jest nim Varso Tower

w Warszawie – 310 m). Pałac jest siedzibą wielu instytucji, m.in. Polskiej Akademii Nauk, Pałacu Młodzieży, a także miejscem wystaw i targów. Mieszczą się tu cztery teatry, kino Kinoteka i Sala Kongresowa, a także dwa muzea (Narodowe Muzeum Techniki i Muzeum Ewolucji PAN). Główną atrakcją dla turystów jest taras widokowy na 30. piętrze, skąd można oglądać pełną panoramę stolicy z wysokości 114 m. Jeszcze lepszy widok mają sokoły wędrownicze, które uwiły gniazdo na 43. piętrze budynku. Od 2009 r. można je podglądać przez kamerę internetową na stronie www.peregrinus.pl. W 2021 r. w gnieździe wykluły się aż cztery pisklęta.

① www.pkin.pl

Łomża

Niedoceniana i pomijana przez turystów Łomża w XVI w. była jednym z największych i najważniejszych miast Mazowsza. Z tego okresu pochodzą układ przestrzenny miejscowości i jej najstarsze zabytki.

Warto zobaczyć

Rynek i okolice

Sercem miasta jest rynek z klasycystycznym ratuszem z XIX w. i arkadowymi kamienicami, stylizowanymi na barokowe, ale zbudowanymi już po II wojnie światowej. Od rynku odchodzą dwie ulice, które pełnią funkcję deptaków – to Długa i Farna. Na tej drugiej stoi **ławeczka Hanki Bielickiej** – popularnej aktorki i wieloletniej mieszkanki miasta.

Katedra św. Michała Archanioła

Ulica Farna prowadzi do największej świątyni Łomży – późnogotyckiej katedry św. Michała Archanioła (ul. Dworna 25) z XVI w. W jej wnętrzu można obejrzeć cudowny obraz Matki Boskiej Łomżyńskiej z XVI w. oraz zabytkowe, późnogotyckie i renesansowe nagrobki. Warto także zwrócić uwagę na nieczęste na Mazowszu sklepienie kryształowe w nawach bocznych. Za katedrą wznosi się neoklasycystyczny **pałac biskupi** z 1925 r.

Muzeum Północno-Mazowieckie

Z katedrą sąsiaduje budynek z końca XIX w., w którym mieści się największe miejskie muzeum – z 25 tys. eksponatów tworzących działy etnograficzny, historyczny, archeologiczny, numizmatyczny i sztuki. Chyba najciekawsza część wystawy jest poświęcona bursztynowi, nazywanemu kurpiowskim złotem. Można na niej zobaczyć naturalne bryłki bursztynu, narzędzia do jego obróbki oraz wytworzone z niego przedmioty. W muzeum znajduje się też

WAŻNE DATY

IX–X w. – powstaje gród w Starej Łomży

2. poł. XIV w. – przeniesienie osady do współczesnej lokalizacji

1392 – budowa kościoła na Popowej Górze

1418 – nadanie praw miejskich przez księcia Janusza I

1526 – Łomża staje się miastem królewskim i stolicą ziemi łomżyńskiej

pocz. XVII w. – przybycie jezuitów i utworzenie w 1614 r. Kolegium Łomżyńskiego

XVII–XVIII w. – upadek miasta na skutek epidemii i zniszczeń powstałych podczas wojen szwedzkich

1975–98 – Łomża jest miastem wojewódzkim

jedną z największych w Polsce kolekcji lamp naftowych (ponad 130 sztuk).

① www.muzeum.lomza.pl; ul. Dworna 22c; tel.: 86 216 28 16; wt., czw., pt. 8.00–16.00, śr. 9.00–17.00, sb., nd. 10.00–16.00; 17 zł, ulg. 13 zł (wszystkie wystawy), czw. bezpł.

Muzeum Diecezjalne

Ulica Giełczyńska prowadzi do Muzeum Diecezjalnego, gdzie zgromadzono zabytki sztuki sakralnej. Główna sala to galeria rzeźby i obrazów, w skarbcu można podziwiać zabytkowe monstrancje, relikwiarze i kielichy mszalne. Wśród starodruków szczególnie cenne są: XVII-wieczny gradał krakowski (księga zawierająca teksty i melodie śpiewów mszalnych), powstały na pocz. XVII w. w Moguncji *Komentarz do Ewangelii* oraz dokument króla Jana Kazimierza, nadający parafii Dąbrówka Kościelną prawo organizacji targów i odpustów.

① www.muzeumdiecezjalne.lomza.pl; ul. Giełczyńska 20a; tel.: 86 216 40 02; pn., śr. 11.00–18.00, wt., czw., pt. 9.00–15.00; wolne datki

▲ Katedra św. Michała Archanioła

CIEKAWOSTKA

Łomżyńskie murale

Ciekawym pomysłem na zwiedzanie miasta jest spacer szlakiem łomżyńskich murali. Pierwsze murale powstały pod hasłem „Ku Niepodległej” dla uczczenia setnej rocznicy odzyskania niepodległości. Celem akcji było propagowanie wiedzy o ważnych wydarzeniach z historii Polski. Obecnie w mieście jest kilkanaście murali i wciąż powstają nowe.

Pierwszy i największy mural (220 m²) przedstawia powstańców styczniowych z bronią i krzyż postawiony przy miejscu, gdzie zostali straceni (ul. Wojska Polskiego 11). Postać autora *Flory polskiej*, łomżyńskiego nauczyciela

Jakuba Ignacego Wagi można zobaczyć na budynku przy ul. Polowej 57, a mural poświęcony etnografowi i twórcy Skansenu Kurpiowskiego w Nowogrodzie Adamowi Chętnikowi namalowano na dziedzińcu Muzeum Północno-Mazowieckiego (ul. Dworna 24a). Na kamienicy przy ul. Rządowej 5 powstał *Cud nad Narwią*, przypominający o bitwie z bolszewikami w 1920 r., w której brał udział 33. Pułk Piechoty dowodzony przez kpt. Mariana Raganowicza. Najmłodszy mural, z 2022 r., przedstawia Ducha Miasta – jest to jeleń z herbu Łomży, który ma opiekować się miastem i czuwać nad jego spokojem (ul. Śniadeckiego 30).

Piątnica Poduchowna

Na wschodnim brzegu Narwi w 1887 r. zaczęto budowę trzech potężnych **fortów carskich**, które miały być częścią twierdzy Łomża. Już w 1909 r. Rosjanie zrezygnowali z rozbudowy twierdzy, która następnie była wykorzystywana przez wojska polskie podczas walk w 1920 i 1939 r. Obecnie najlepiej zachowany fort I jest ogólnodostępny (zamknięte są schrony i kaponiery) i można go zwiedzać bezpłatnie. Warto zabrać ze sobą latarki!

Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi

Na odcinku 16 km między Łomżą a ujściem rzeki Łojewek pod Bronowem Narew przeciska się pomiędzy morenowymi

wzgórzami wysoczyzn Kolneńskiej i Wysokomazowieckiej. Ten zachwycający krajobrazem teren nazywany jest Przełomową Doliną Narwi. Rzeka wykorzystuje dawną pradolinę Niemen – Biebrza – Narew – Wisła, która odprowadza wody z przedpola lodowca. Na odcinku przełomowym dolina ma zaledwie 1,5–2 km szerokości. Można w niej zobaczyć silnie meandrującą Narew i liczne starorzecza. Po obu stronach rzeki widoczne są malownicze wzniesienia morenowe, sięgające 40–50 m ponad taflę rzeki.

Krajobraz parku (www.lpkdn.wrotapodlasia.pl) ulega dużym zmianom zależnym od pory roku. Po wiosennych roztopach dolina niemal w całości wypelniona jest wodą, stając się rajem dla wielu gatunków ptactwa wodnego. Zwłaszcza starorzecza – Rzeka Narwica i Rzeka Łopian – przyciągają liczne stada kaczek i gęsi, a nawet rzadkie bataliony.

Dobrymi punktami widokowymi na dolinę Narwi są **wieża widokowa** w Siemieniu Nadrzecznym, Góra Królowej Bony oraz Wzgórze św. Wawrzyńca w Starej Łomży – na tym ostatnim wzniesieniu stał pierwszy łomżyński kościół farny.

Drozdowo

W zabytkowym dworze z XIX w., dawnym rodzimym gnieździe Lutostawskich, powstało niezwykle **Muzeum Przyrodnicze**. Ekspozycja poświęcona jest przede wszystkim roślinom, zwierzętom i ptakom występującym w dolinach Biebrzy i Narwi. Niezwykle ciekawa jest wystawa ichtiofauny Europy, Azji, Afryki, Ameryki Południowej i Australii, która jest prezentowana w 26 akwariach. W Drozdowie można też zobaczyć, jak bardzo różnią się od siebie wierzchnie i spodnie części skrzydeł motyla i jak wyglądają motyle fruwające nad doliną Narwi.

Część wystawy pokazuje, jak niegdyś wyglądało życie ziemiaństwa, m.in. poprzez zachowane pamiątki po dawnych właścicielach dworku oraz Romanie Dmowskim, który spędził tu ostatnie miesiące życia. W muzeum są też organizowane koncerty fortepianowe muzyki Witolda Lutostawskiego, którego przodkowie byli właścicielami dworu w Drozdowie.

① www.muzeum-drozdowo.pl; ul. Główna 38; tel.: 86 219 20 81; pn.–pt. 8.00–16.00, sb., nd. 10.00–16.00; 9 zł, ulg. 7 zł, pn. bezpl.

Nowogród

W malowniczej nadnarwiańskiej scenerii utworzono **skansen** – jako drugi w Polsce, po muzeum we Wdzydżach Kiszewskich. W 1927 r. założył go Adam Chętnik, etnograf i badacz kultury kurpiowskiej. Obecnie w skansenie znajduje się 25 zabytkowych budynków, m.in. chałupa z XIX w.,

▲ Skansen w Nowogrodzie

dworek, spichlerze, kuźnia, olejarnia i wiatrak. Wśród nich umieszczono kilkadziesiąt mniejszych elementów, takich jak wydrążone kłody drewna wykorzystywane jako ule, odrzynki pni drzew bartnych i kapliczki. Najstarszym eksponatem w skansenie jest wczesnośredniowieczna łódź dębowa, mająca ok. 1000 lat.

① www.facebook.com/skansenkurpiowski.wnowogrodzie; ul. Zamkowa 25; tel.: 86 217 55 62; wt.–pt. 8.00–16.00, sb., nd. 10.00–17.00; 3 zł, zwiedzanie z przewodnikiem 9 zł

Przy moście w Nowogrodzie znajduje się duży **bunkier**. To jeden z kilkunastu schronów bojowych zbudowanych w 1939 r. i wykorzystywanych podczas kampanii wrześniowej. Widoczny z daleka schron powstał ok. 20 m od brzegu Narwi (pozostałe schrony bojowe znajdują się w okolicach drogi do wsi Szablak oraz ul. Podmiejskiej, wiodącej do Mątwicy-Dworku). Standardowe wyposażenie budowli tego typu stanowiły trzy ciężkie karabiny maszynowe, z których jeden był umieszczony w kopule, a dwa w strzelnicach bocznych. Przy schronie znajduje się duży parking, z którego można wejść na wzgórze, gdzie stoi czołg T-34.

▼ W dolinie Narwi

Zachodnie Mazowsze

Zachodnia granica woj. mazowieckiego nie pokrywa się z historycznymi granicami Mazowsza, w którego skład wchodziła znaczna część dzisiejszego woj. łódzkiego. W samym centrum regionu leży Puszcza Bolimowska, na jej obrzeżach zlokalizowane są ważniejsze atrakcje turystyczne: Żyrardów z zabytkową zabudową przemysłową, słynący z barwnego folkloru Łowicz, a także kilka wspaniałych rezydencji arystokratycznych, jak Nieborów czy Radziejowice. Nową turystyczną destynacją jest Mszczonów – są tu dwa parki wodne oraz najgłębszy basen do nurkowania w Europie.

Żyrardów

Miasto z lnu i czerwonej cegły – tak najkrócej można opisać Żyrardów. Jedno z najmłodszych miast Mazowsza

▼ Stara Przędzalnia

wyrosto w miejscu dawnej wsi Ruda Guzowska, dokąd przeniesiono z warszawskiego Marymontu manufakturę wyrobów lnianych. Zakład szybko rozrósł się do rozmiarów ogromnej fabryki – ten dynamiczny rozwój zawdzięcza zastosowaniu maszyny tkackich, wynalezionej przez Philippe'a de Girarda.

Warto zobaczyć

Stara Przędzalnia

Przy rozległym pl. Jana Pawła II, pełniącym funkcję miejskiego rynku, wznosi się Stara Przędzalnia (ul. 1 Maja 43), czyli dawna siedziba fabryki lnianej. Budowla jest jednym z wzorcowych przykładów rewitalizacji zabudowań fabrycznych – znajduje się w niej centrum handlowe, a część kompleksu pełni funkcje hotelowe i mieszkalne.

Kościół Matki Boskiej Pocieszenia

Nad północno-wschodnią stroną pl. Jana Pawła II górują dwie charakterystyczne wieże kościoła Matki Boskiej Pocieszenia (ul. Narutowicza 30). Neogotycka świątynia została wzniesiona wg projektu Józefa Piusa Dziekońskiego w 1903 r. dla rosnącej rzeszy katolickich robotników mieszkających w Żyrardowie.

Kościół jest jednym z największych na Mazowszu – jego kubatura wynosi 12 870 m³. Wewnątrz podziwiać można trzy bogato zdobione ołtarze, a także witraże z barwnymi kwiatami, m.in. makami, chabrami, słonecznikami i malwami. Szczególną uwagę warto zwrócić na witraż przedstawiający Matkę Boską z Dzieciątkiem, które w dłoni zamiast berła trzyma wrzeciono.

▲ Przemysłowa zabudowa Żyrardowa

Magistrat

Również przy pl. Jana Pawła II, w majestatycznym budynku z czerwonej cegły, mieści się siedziba władz miejskich. Warto zatrzymać się pod magistratem w południe, gdy kurant zegara wygrywa melodię Moniuszkowskiej *Przyszniczki*. Obok znajduje się miejskie centrum kultury – dawny **Dom Ludowy**.

Muzeum Mazowsza Zachodniego

Dziewiętnastowieczni dyrektorzy poszczególnych działów fabryki mieszkali w stylowych willach przy obecnej ul. Armii Krajowej. Blisko stąd do parku, otaczającego dawną rezydencję Karola Dittricha. W neorenesansowej budowlu mieści się obecnie muzeum, a znaczna część jego ekspozycji poświęcona jest historii rodziny Dittrichów, jak również dziejom żyrardowskich zakładów. Można tu również podziwiać odtworzone wnętrza izby robotniczej, z typowymi XIX-wiecznymi sprzętami domowymi, oraz galerię malarstwa pejzażysty Józefa Rapackiego.

WAŻNE DATY

- 1829** – założenie manufaktury wyrobów lnianych działającej na warszawskim Marymoncie
- 1830** – przeniesienie zakładu do ówczesnej Rudy Guzowskiej
- 1845** – uruchomienie Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej ze stacją w Żyrardowie
- 1857** – nowi właściciele zakładu: Karol Hielle i Karol Dittrich; dalsza rozbudowa osady fabrycznej
- 1883** – strajk w żyrardowskiej fabryce, tragiczne w skutkach starcie z wojskiem – jeden z największych protestów robotniczych w Królestwie Polskim
- 1916** – nadanie Żyrardowowi praw miejskich przez okupacyjne władze niemieckie
- 1981** – strajk robotników żyrardowskich fabryk
- 2012** – ogłoszenie żyrardowskiej osady fabrycznej Pomnikiem Historii

CIEKAWOSTKA

Spacer po osadzie fabrycznej

Większa część zabudowy centrum miasta pochodzi z okresu wielkiej rozbudowy Żyrardowa za czasów dwóch Karolów: Hiellego i Dittricha, którzy przejęli fabrykę w 1857 r. Rozrastający się zakład finansował wówczas budowę nowych domów dla napływających do miasta robotników, a także budynków użyteczności publicznej oraz świątyni. Dawna fabryka i osada robotnicza są obecnie Pomnikiem Historii. Warto przepacerować się cichymi uliczkami odchodzącymi od pl. Jana Pawła II. Niewysokie ceglane domy otoczone zielenią mieściły mieszkania robotników.

Przy ul. Kościelnej znajduje się neogotycki **kościół św. Karola Boromeusza**, wzniesiony w 1891 r. z fundacji Karola Dittricha. Pozostałe dwie zabytkowe świątynie to neogotycki **kościół Wniebowstąpienia Pańskiego** (dawny kościół ewangelicki, zbudowany w 1898 r. i przejęty przez katolików

▼ Pomnik strajkującej przędzarki

w latach 70. XX w.; ul. Żeromskiego 7) oraz neoromański **zбір baptystów** z 1873 r. (najstarsza świątynia w mieście; ul. 1 Maja 112).

Powstające miasto zaspokoić miało wszystkie (nie tylko mieszkaniowe!) potrzeby mieszkańców: pojawiły się działający do dziś szpital, szkoła, ochronka (odpowiednik przedszkola). Dostęp do rozrywki i kultury zapewniał robotnikom Dom Ludowy, a wyższe sfery spotykały się w **resursie** (ul. 1 Maja 45; www.resursa.zyrardow.pl). Budowla była siedzibą władz zakładów, mieściły się w niej m.in. biblioteka, sala bilardowa i pokoje do gry w karty, odbywały się tu bale oraz przedstawienia teatralne. Dziś w resursie działa m.in. biuro informacji turystycznej, hotel, a przed budynkiem ustawiono **pomnik Philippe'a de Girarda**, francuskiego wynalazcy, wielkiego przyjaciela Polski. To on był twórcą maszyn przedziałniczych pracujących w żyrardowskiej fabryce. Obok resursy, w dawnej kregielni, mieści się ekspozycja **Żyrardów – miasto tkaczy i wizjonerów**, poświęcona historii miasta (codz. 10.00–16.00; bezpł.).

Kolejny monument, odwołujący się do robotniczej historii miasta, znajduje się przy ul. Nowy Świat – jest nim **pomnik strajkującej przędzarki** (protest miał miejsce w kwietniu 1883 r. i był spowodowany nierównościami płacowymi; w starciach zginęło trzech robotników). W pobliżu, na ścianie domu przy skrzyżowaniu ulic Okrzei i 1 Maja widnieje natomiast **murale Solidarności**, upamiętniający strajk żyrardowskich zakładów w 1981 r., przedstawiający protestujące robotnice.

▲ Muzeum Lniarstwa

Szczególne miejsce na wystawie zajmuje imponująca panorama Żyrardowa, o wymiarach 367 × 140 cm, zaprezentowana w 1900 r. na wystawie światowej w Paryżu.

📍 www.muzeumzyrardow.pl; ul. Dittricha 1; tel.: 46 855 33 13; wt.–pt. 8.00–16.00, sb. i nd. 11.00–17.00; 10 zł, ulg. 5 zł

Otoczając muzeum **park Dittricha** nad Pisią Gągoliną to przyjemne miejsce na spacer wśród wiekowych, pomnikowych drzew.

★ Muzeum Lniarstwa

W jednym z budynków dawnego Bielnika (części fabryki, w której bielono tkaniny) mieści się dziś Muzeum Lniarstwa, gdzie można dowiedzieć się wszystkiego o lnie. Są tu maszyny z żyrardowskich zakładów, które służyły do obróbki włókna lnianego: kompletny i autentyczny ciąg technologiczny wykorzystywany na każdym etapie powstawania tkanin. Nową częścią ekspozycji jest wystawa **Lnianka konfekcja**, gdzie obok zbioru zabytkowych maszyn

do szycia oraz bel tkanin można podziwiać gotowe produkty żyrardowskich szwalni: obrusy i haftowane serwety, a także kolekcję odzieży zaprojektowaną przez Xymenę Zaniewską. Muzeum organizuje liczne imprezy, takie jak Święto Lnu czy festiwal browarnictwa Chmiel Fest.

Przy muzeum działa **Zagroda Industrialna** – minizoo, w którym mieszkają m.in. wielbłądy Stefan, Nel oraz Charlie, a także owce, kozy, renifery, alpaki, osiołki oraz króliki.

📍 www.muzeumlniarstwa.pl; ul. Dittricha 18; tel.: 731 318 800, 793 134 703; wt.–pt. 10.00–15.00, IV–X również sb., nd. 10.00–18.00; bezpł.

Zalew Żyrardowski

Ulubionym miejscem wypoczynku nad wodą jest dla mieszkańców Żyrardowa 14-hektarowy zalew na Pisi Gągolinie, w południowej części miasta. W 2018 r. utworzono na nim zadbane kąpielisko z piaszczystą plażą. Są tu taweczki, hamaki oraz parasole, plac zabaw, a także boisko

Kup książkę

PROGRAM PARTNERSKI

— GRUPY HELION —

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA
Helion

Travelbook to Twój niezastąpiony towarzysz podróży. Wskaże Ci najważniejsze atrakcje, podpowie, czego szukać poza głównymi szlakami, i wprowadzi w świat miejscowych obyczajów. Znajdziesz w nim opisy najciekawszych regionów i miast, a sprawdzone informacje praktyczne umożliwią staranne zaplanowanie podróży.

Mazowsze

Mazowsze to region pełen niespodzianek. Jego sercem jest Warszawa – tętniąca życiem, pełna różnorodnych atrakcji i nie tyle piękna, co fascynująca. Jest jedyną w Europie milionową aglomeracją sąsiadującą z wielką puszcza! Z kolei „obwarzanek” podwarszawskich gmin również oferuje wiele – od militariów, poprzez historię techniki, po skoki spadochronowe i loty balonem. Znaczna część Mazowsza to nadal kraina rolnicza, z zielonymi łąkami, szachownicą pól, jabłoniowymi sadami. Sielski krajobraz tworzy piękne tło dla zabytkowych dworców, pałacyków i kościołów. Pejzaż ten urozmaicają lasy, torfowiska i jeziora, z wieloma wodnymi atrakcjami. Liczne rzeki świetnie się nadają na spływy, które zadowolą i początkujących, i doświadczonych kajakarzy. Na Mazowszu nie sposób się nudzić!

ebook dostępny na:

ebookpoint

 Bezdroża

Sprawdź najnowsze promocje:
• <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane:
• <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
• <http://bezdroza.pl/newsletter>

 Księgarnia Internetowa:
<http://bezdroza.pl>

ISBN 978-83-8322-021-5

9 788383 220215

Cena: 39,90 zł